

Prikaz knjige

Leona English and Peter Mayo: Learning with Adults - A Critical Pedagogical Introduction

Inovativno i provokativno delo „Učenje sa odraslima: Kritičko pedagoški uvod” je (uspeo) pokušaj pokrivanja različitih tema amorfne oblasti kao što je učenje i obrazovanje odraslih. Osim što su uključili i kritički promišljali teme uokvirene u poglavlja kao što su „Obrazovanje odraslih i progresivni socijalni pokreti”, „Obrazovanje odraslih i migracije”, „Obrazovanje odraslih u zatvorima”, „Obrazovanje odraslih i aktivno građanstvo” autori su analizirali obrazovanje i učenje kroz različite savremene teorijske perspektive kao što su marksizam, poststrukturalizam i postkolonijalizam. Pružajući filozofski okvir i teorijski utemeljenu kritiku, Peter Mayo i Leona English duboko i vrlo posvećeno su analizirali različite aspekte ove oblasti, naročito preispitujući aktuelni EU diskurs i ukazujući na neoliberalnu ideologiju koja se odomaćila u jeziku i praksi obrazovanja odraslih. Stekli smo utisak da su oni kroz sva poglavlja zapravo postavljali pitanje kome služi obrazovanje odraslih, i insistirali na njegovoj društveno-ekonomskoj zavisnosti i uslovljenosti. U periodu kada je naivno-emancipatorski narativ potisnut na margine prakse i politike, a ekonomski narativ zavladao retorikom, smatramo da su neophodni radovi koji preispituju postojeće stanje i ne veličaju snagu i moć obrazovanja odraslih. Carlos Alberto Torres, autor uvodnika publikacije ističe da ovo nije još jedna knjiga u redu onih koje se bave celoživotnim učenjem, već da je kritička intervencija koja pokušava da poveže prošlost i sadašnjost koja je obeležena velikom epistemološkom i teorijskom krizom (mi bismo pre rekli zaokretom), ali i nekom vrstom političke paralize. Autori ne samo da postavljaju pitanja, već ukazuju na hegemonističke pretpostavke i ideologije pozivajući se na mislioce kao što su Antonio Gramsci, Cornell West, Paulo Freire i druge sledbenike kritičke teorije. Njihov pristup obrazovanju odraslih je posvećenost promociji socijalne pravde i obezbeđivanje prostora za kritičko preispitivanje ideje i prakse

(str. 1). Interesantan je i sam naziv knjige „*Učenje sa odraslima*“ što ukazuje na njihovu težnju i želju ka većoj jednakosti i slobodnijoj budućnosti.

U ovom tematski šarenolikom delu posebnu pažnju nam je privukla kritika aktuelnog viđenja obrazovnja odraslih i projekcije ekonomije zasnovane na znanju u kojem autori, između ostalog i putem analize diskursa dokumenata EU, na lucidan i na momente duhovit način dekonstruišu trenutnu koncepciju doživotnog obrazovanja koja iza svoje humanističke i pragmatistički orijentisane retorike, nudi, kako autori veruju, nekoherentnu i neoliberalnu redukciju: čoveka na resurs, obrazovanja na obuku i stručno usavršavanje, a znanja na tržišno orijentisane kompetencije. Zanimljivosti i svežini ovog autorskog dela doprinose i dovtljive i snažne neomarksistički inspirisane metafore, poput kritike iskazane u mislima da je usvajanje novog koncepta doživotnog obrazovanja pre kreirano od strane „evropskog okruglog stola industrijalista“ (str. 77) nego od strane stručnjaka za obrazovanje, ili one da je kontinuirano profesionalno obrazovanje postalo deo „ideologije profesionalizma“ u kojem eksperti raznih oblasti jesu najpre motivisani za usavršavanje u polju biznis menadžementa a u cilju ostvarivanja većeg stepena kontrole u svom radnom okruženju, postajući tako, neodvojivim delom „menadžerskog demijurga“ (str. 83). Otvara se i pitanje mesta obrazovanja u odnosu na ekonomiju i nacionalne politike, gde se čitalac podseća da obrazovanje jeste zavisna varijabla, te neusklađeno investiranje u obrazovanje u svrhu podizanja ekonomije može imati za posledicu preplavlivanje tržišta prekvalifikovanom radnom snagom. Smatramo da je u postojećem stanju opravdano pre govoriti o trendu da obrazovanje po/ostane instrument reprodukcije društvenih odnosa nego njegov kreator, čime se ono u kontekstu bitke za svaki procenat ekonomskog rasta „šalje u ćošak“ igranja uloge pre aktuelno-socijalizatorskog nego inovativnog i emancipatorskog karaktera. Čini se da cenu plaća individua čiji ekonomski ali i sveukupni društveni opstanak može da zahvali ili zameri samo svojoj sopstvenoj i navodnoj odgovornosti da uspešno balansira na talasima krize. Takva razmišljanja nas navode da krilaticu „pravo na obrazovanje“ drugačije sagledavamo i u budućnosti možda počnemo da čitamo kao konceptualno i tematski propisanu „obavezu i imperativ doživotnog obrazovanja“. Kao mogući putevi izlaza navode se i pozitivne strane samoupravljanja opisane na primerima Malte i socijalističke Jugoslavije.

U smeru istog pristupa autori se osvrću i na postojeće koncepte kompetencija usmerenih na ishode obrazovanja. Tipični argumenti autora u prilog navedenoj kritici zasnivaju se iznova na neoliberalnom i pozitivistički zasnovanom shvatanju obrazovanja. Istovremeno treba istaći da, iako smatramo da pozitivne strane promene orijentacije u obrazovanju odraslih sa lepo formulisanih i bogato opisanih ali konfluentno i neprecizno definisanih ciljeva na jasno opercionalni-

zovane i merljive ishode, nisu dobile zasluženno mesto u kontekstu svog dopinosa podizanju kvaliteta obrazovanja, takođe podržavamo ideje autora da sadašnje pojmovno određenje kompetencija treba proširiti uzimajući u obzir različitosti njihovog tradicionalnog zasnivanja i paradigmatškog utemeljenja: od onog biheviorističkog u Sjedinjenim Američkim Državama do „multidimenzionalnog i holističkog u Francuskoj, Nemačkoj i Austriji” (str. 97).

U nekoliko narednih poglavlja delo se bavi obrazovanjem odraslih u kontekstu društvenih pokreta, sagledavanjem muzeja kao posebog „prostora” komunalnog učenja, uloge univerziteta u razvoju zajednica u kojima deluju i pitanjima daljeg razvoja zajednica koja proističu iz delovanja, kako tehnološkog napretka tako i povećanja kontrole vlasti. Jak uticaj i bliskost sa Freirovim stanovištima osećaju se u autorovim nastojanjima da kritički opiše i uoči kontroverze u navedenim poljima. To se posebno i navodi na primerima i analizama delovanja onih ekoloških i feminističkih pokreta koji ističu važnost „kolektivnih dimenzija znanja” (str. 122) i slabljenja hijerarhijskih kvaliteta u njihovim organizacionim aspektima.

Kroz pitanja teorijskog nasleđa obrazovanja žena, ali još više posmatranja položaja i karakteristike međudelovanja u odnosu žena, rod, obrazovanje, autori vode ilustrativnom generalizacijom i klasifikacijom glavnih epistemološko-istraživačkih tokova u naporima za istorijskim razumevanjem datog odnosa. Čitačeva pažnja se fokusira na pitanja na koje načine je u teoriji obrazovanja i učenja odraslih izostajalo posmatranje i reflektovanje dominantno muškog pristupa u kreiranju teorije i realizaciji obrazovne prakse. Prvi prodor feminizma u polje teorije obrazovanja odraslih kasni dvadeset godina za stupanjem radikalnog feminizma na scenu šezdesetih godina XX veka i vezuje se za rad harvardske profesorke Kerol Giligan (Carole Gilligan) koja prva ukazuje na osobenosti učenja žena u odnosu na muškarce, odnosno na dominaciju važnosti koncepta „učenja sa” u odnosu na druge oblike učenja kod žena. Bitni radovi koji su potom usledili ukazuju na druge kvalitete poput „tišine”, odnosno češćeg doživljaja nemoći žene u položaju učesnika u obrazovnom procesu u odnosu na muškarca ili karakteristike „konstruisanog saznavanja”, kompleksnog pojma kojim se opisuje karakteristika žena da veruju da je sve znanje kontekstualizovano kao i sklonost da vide sebe kao učenice koje su kompetentne da dožive izbalansirano i subjektivnu i objektivnu stranu saznavanja. Tipičnim kritikama metodološke prirode koje se fokusiraju na pristrasnost u domenu uzorkovanja, odnosno ispitivanja vršenih na ženama bele puti iz srednje klase, može se dodati i izvesno zanemarivanje individualnih razlika među ženama kao učenicama, kao i sagledavanja značaja proporcije na relaciji individualne razlike – globalne karakteristike roda u kontekstu obrazovanja.

Jednaka važnost u delu posvećuje se i problemu rasizma, spiritualnosti i prirodnoj okolini. Analizi su posebno podvrgnuti ciljevi i smisao koji obrazovanje odraslih ima u odnosu na njih. Autori ne beže ni od osvrta na prisutnu krizu politika multikulturalizma u savremenoj ukupnoj političko-ekonomskoj krizi. Bez obzira da li se problemu rasizma prilazi sa pozicija liberalne perspektive, koja ga objašnjava kao posledicu neznanja, ili sa postmodernističkog stanovišta, koja ga sagledava kao istorijski generisanu konstrukciju koja je deo kompleksa odnosa moći, aktuelna kriza multikulturalizma ilustruje se brojnim fenomenima poput emigracije, gostujućih radnika, ksenofobije ili „internalizovanog rasizma” (koji predložimo kao termin za označavanje, kako autori navode, rasizma unutar grupe ili zajednice slične boje puti, koji se često bazira na percepciji svetline puti, pri čemu se svetliji ten i unutar i van grupe ceni kao više vredan, str. 170).

U domenu zdravstvenog obrazovanja odraslih, kritički nastrojena društvena nauka ima ulogu da pospeši i obezbedi ali i doprinese razumevanju procesa informalnog učenja koje se dešava na nivou komunalnog učenja ili onog koje se dešava pri realizaciji primarne zdravstvene zaštite. Zadatak je, čini se, obrazovanja odraslih da prodre do zdravstvenih profesija i obezbedi svoje mesto u profesionalnom obrazovanju i usavršavanju zdravstvenih radnika. Razmatranje pitanja obrazovanja za starije odrasle, vraća nas pak na pitanje dominacije diskursa vezanog za stručno obrazovanje i obrazovanje koje treba da obezbedi nastanak ekonomije zasnovane na znanju na području EU. Jačina navedenog diskursa, ali i trend povećanja stanovnika starih preko 65 godina, povukao je za sobom i pripadnike trećeg doba (str. 210), koji se sada sve više vide kao značajan deo radne snage, što je posledično dovelo do podizanja granice neophodne za odlazak u penziju a sadržaje programa institucija neformalnog obrazovanja za starije odrasle pomerilo, sa tematike neinstrumentalnog tipa na sadržaje stručnog karaktera.

U celini gledano, opisana publikacija je zapravo pokušaj da se bogati potencijal kritičkog pristupa u obrazovanju odraslih elaborira i u odnosu na aktuelne globalne promene primeni u naporima za redefenisanje i kristalizaciju uloge koju obrazovanje odraslih može i treba da ima. Ovaj pristup je međutim dvostran. Ono što se čitaocu nudi je dobro osmišljena i euriditski obrazložena kritika društva u čitavom spektru savremenih kontroverzi i problema, ali i kritika samog obrazovanja odraslih koje kao da je, vođeno trendom adaptacije i podržavanja postojećih i od strane politika projektovanih društvenih odnosa, pogotovo odnosa moći, pomalo i samo postalo deo problema koje nastoji da rešava.

Aleksandar Bulajić i Maja Maksimović